

منظر شهری و ابعاد کالبدی جداره‌های شهری ایران

دکتر محمد رضا بهانیان

(عضو هیات علمی دانشگاه تربیت مدرس تهران)

دکتر مریم طلافی

(عضو هیات علمی دانشگاه فردوسی مشهد)

مهندس سمیه رضایی

(کارشناس ارشد طراحی شهری، دانشگاه علم و صنعت)

سرشناسه	:	بمانیان، محمدرضا، ۱۳۳۷ - Bemanian, Mohammad Reza
عنوان و نام پدیدآور	:	منظر شهری و ابعاد کالبدی جداره‌های شهری ایران / محمدرضا بمانیان، مریم طلایی، سمیه رضایی.
مشخصات نشر	:	تهران: انتشارات علم و دانش، ۱۴۰۱.
مشخصات ظاهری	:	۲۱۰ ص.: مصور (بخشی رنگی)، جدول، نمودار.
شابک	:	۹۷۸-۶۲۲-۷۵۳۸-۹۲-۲
وضعیت فهرست نویسی	:	فیا
یادداشت	:	کتابنامه: ص. ۱۳۷-۱۵۴.
موضوع	:	Urban landscape architecture — معماری منظر شهری — نماهای ساختمانی — طراحی و ساخت Urban beautification — زیباسازی شهری Landscape design — طراحی منظر
شناسه افزوده	:	طلایی، مریم، ۱۳۶۳ -
شناسه افزوده	:	رضایی، سمیه، ۱۳۶۸ -
رده بندی کنگره	:	SB۲۷۲۷
رده بندی دیویی	:	۷۱۲/۵
شماره کتابشناسی ملی	:	۸۱۴۴۵۵۲

نام کتاب • منظر شهری و ابعاد کالبدی جداره‌های شهری ایران
نویسنده • محمدرضا بمانیان، مریم طلایی، سمیه رضایی

ناشر • علم و دانش
نوبت چاپ • اول، ۱۴۰۱
صفحه آرای • رضا اشتیاقی
طرح جلد • احمد شهبازی
چاپ / صحافی • توس / عطاء / حبیبی
شمارگان • ۵۰۰ جلد
قیمت • ۱۲۰ هزار تومان

نشانی: تهران، میدان انقلاب، خیابان انقلاب، پاساژ اندیشه، طبقه همکف، واحد B6

تلفن: ۶۶۴۱۵۴۵۹-۶۶۴۱۴۵۶۰

ایمیل: teymori_۱۳۵۵@yahoo.com

سایت: www.elmo-danesh.ir

۹.....	مقدمه.....
۱۱.....	فصل اول: کلیات.....
۱۲.....	۱-۱- تعریف موضوع.....
۱۲.....	۲-۱- شهر و منظر شهری.....
۲۵.....	۳-۱- ابعاد منظر شهری.....
۳۱.....	۴-۱- بدنه و جداره‌های شهری.....
۳۴.....	۱-۴-۱- عناصر نما و جداره‌های شهری.....
۳۷.....	۲-۴-۱- شاخص‌ها و اصول طراحی نما و جداره‌های شهری.....
۴۱.....	۵-۱- مبانی ادراکی و زیبایی شناسی جداره‌های شهری.....
۴۵.....	فصل دوم: شاخص‌های ارزیابی جداره‌های شهری.....
۴۶.....	۱-۲- شاخص‌های ارزیابی جداره‌های شهری.....
۴۷.....	۱-۱-۲- شاخص‌های کالبدی، فیزیکی جداره‌های شهری.....
۴۸.....	۱-۱-۱-۲- خط آسمان.....
۵۰.....	۲-۱-۱-۲- خط زمین.....
۵۳.....	۳-۱-۱-۲- هندسه پیرامونی.....
۵۳.....	۴-۱-۱-۲- تقسیم بندی نما.....
۵۷.....	۵-۱-۱-۲- برجستگی و فرورفتگی.....
۵۸.....	۶-۱-۱-۲- پر و خالی.....
۶۰.....	۷-۱-۱-۲- تابلوها و الحاقات.....
۶۱.....	۸-۱-۱-۲- تفکیک سطح.....
۶۲.....	۹-۱-۱-۲- ارتفاع.....
۶۲.....	۱۰-۱-۱-۲- حجم توده.....

۶۳.....	۱-۱-۱-۲-۱-۱-۲ مصالح.....
۶۴.....	۲-۱-۲-۲-۱-۲ شاخص‌های ادارکی.....
۶۴.....	۱-۲-۱-۲-۱-۲ هم‌ردیفی در جداره.....
۶۶.....	۲-۲-۱-۲-۲-۲ هم‌جواری در جداره.....
۶۷.....	۳-۲-۱-۲-۳-۲-۱-۲ تداوم.....
۶۹.....	۴-۲-۱-۲-۴-۲-۱-۲ مقیاس.....
۷۲.....	۵-۲-۱-۲-۵-۲-۱-۲ سادگی و پیچیدگی.....
۷۲.....	۶-۲-۱-۲-۶-۲-۱-۲ تقارن.....
۷۴.....	۷-۲-۱-۲-۷-۲-۱-۲ تشابه.....
۷۵.....	۸-۲-۱-۲-۸-۲-۱-۲ ریتم.....
۷۷.....	۹-۲-۱-۲-۹-۲-۱-۲ تعادل.....
۷۸.....	۱۰-۲-۱-۲-۱۰-۲-۱-۲ هماهنگی.....
۷۹.....	۱۱-۲-۱-۲-۱۱-۲-۱-۲ نظم.....
۸۰.....	۳-۱-۲-۳-۱-۲ شاخص‌های زیبایی شناختی کالبدی.....
۸۰.....	۱-۳-۱-۲-۱-۳-۱-۲ فرم.....
۸۱.....	۲-۳-۱-۲-۲-۳-۱-۲ ترکیب رنگ.....
۸۲.....	۳-۳-۱-۲-۳-۳-۱-۲ تزئینات.....
۸۲.....	۴-۳-۱-۲-۴-۳-۱-۲ ترکیب بندی.....
۸۲.....	۵-۳-۱-۲-۵-۳-۱-۲ نور پردازی.....
۸۳.....	۶-۳-۱-۲-۶-۳-۱-۲ تناسبات.....
۸۵.....	فصل سوم: تحلیل جداره‌های شهری (بالا و پایین خیابان، تربیت، چهارباغ).....
۸۶.....	۱-۳-۱-۲-۱-۳-۱-۲ بالا خیابان و پایین خیابان شهر مشهد.....

۹۰	۳-۱-۱-۱. جداره‌های راسته بالا خیابان مشهد
۹۶	۳-۱-۲-۱. پناهای راسته پایین خیابان
۱۰۲	۳-۲-۱. خیابان تربیت شهر تبریز
۱۰۶	۳-۲-۲. خیابان چهارباغ شهر اصفهان
۱۱۶	۳-۳-۱. ارزیابی جداره‌های شهری بالا خیابان، پایین خیابان، خیابان تربیت و خیابان چهارباغ
۱۱۶	۳-۳-۱-۱. شاخص‌های کالبدی، فیزیکی
۱۱۶	۳-۳-۱-۱-۱. خط آسمان
۱۱۸	۳-۳-۱-۲. خط زمین
۱۲۰	۳-۳-۱-۳. هندسه پیرامونی
۱۲۲	۳-۳-۱-۴. تقسیم بندی نما
۱۲۳	۳-۳-۱-۵. برجستگی و فرورفتگی
۱۲۵	۳-۳-۱-۶. پر و خالی
۱۲۷	۳-۳-۱-۷. تابلوها و الحاقات
۱۲۷	۳-۳-۱-۸. تفکیک سطح
۱۳۱	۳-۳-۱-۹. ارتفاع
۱۳۲	۳-۳-۱-۱۰. حجم توده
۱۳۳	۳-۳-۱-۱۱. مصالح
۱۳۴	۳-۳-۲. شاخص‌های ادارکی
۱۳۴	۳-۳-۱-۱. همدیفی در جداره
۱۳۷	۳-۳-۲-۱. همجواری در جداره
۱۴۰	۳-۳-۲-۲. تداوم
۱۴۱	۳-۳-۲-۴. مقیاس

۱۴۴	 سادگی و پیچیدگی
۱۴۷	 تقارن
۱۵۱	 تشابه
۱۵۴	 ریتم
۱۵۷	 تعادل
۱۶۱	 هماهنگی
۱۶۳	 نظم
۱۶۵	 شاخص‌های زیبایی شناختی کالبدی
۱۶۵	 فرم
۱۶۶	 ترکیب رنگ
۱۷۰	 تزئینات
۱۷۴	 ترکیب بندی
۱۷۵	 نور پردازی
۱۷۶	 هماهنگی با زمینه
۱۷۷	 تناسبات
۱۸۳	 تحلیل و بررسی
۱۹۵	 منابع

جدارهای شهری، از مهمترین مولفه‌های کالبدی منظر شهری است که در ارتباط قابل توجهی با ناظرین قرار دارد، بنابراین در صورتی که این سطوح، دارای ویژگی‌های هماهنگ با محیط و بستر باشد، واجد ارزش‌های بصری خواهند بود. یکی از عناصر بسیار مهم تعیین کننده کیفیت فضاهای شهری، منظر آن و به خصوص جداره‌های شهری می‌باشد که به طور مستقیم متاثر از کیفیت فیزیکی نمای ساختمان‌های سازنده جداره است.

در شهرهای امروز زبان مشترکی بین جداره ساختمان‌های مختلف آن وجود ندارد و همین امر سبب شده که منظر شهری از ناهنجاری و عدم تناسب و ناهماهنگی رنج ببرد که این مساله در درجه اول بر زیبایی شهر نمایان می‌گردد. با این حال این موضوع تنها معطوف به جنبه‌های زیبایی شناسی نمی‌باشد بلکه بر اساس روایت‌های دوران اخیر هر یک از نماها نشان دهنده وضعیت اقتصادی و اجتماعی سازنده و نحوه تفکر و نگرش او به مسایل مختلف نیز می‌باشند. اغلب نماهای شهرهای امروز با بی‌توجهی و نادیده گرفتن معیارهای طراحی شهری و زمینه شکل گرفته‌اند و فاقد بسیاری از مولفه‌های زیبایی‌شناسی می‌باشند. یکی از دلایل اصلی این مهم نادیده انگاشتن عناصر تاریخی موجود به خصوص در جداره‌های شهری و الگوبرداری بدون تفکر از شهرسازی مدرن می‌باشد. لذا توجه به پیشینه تاریخی و میراث فرهنگی هر شهر و بستر ساختمان از ضروریات حائز اهمیت در حفظ و ابقاء ابعاد فرهنگی، اجتماعی و زیبایی شناختی آن شهر می‌باشد.

میراث فرهنگی متعلق است به تمامی مردم و حفاظت از آن بر مبنای جنبش میراث مدرن، مقوله‌ای ارزشمند محسوب می‌شود، لذا بازشناسی، پاسداشت و حفاظت از آن امری ضروری می‌باشد. به علاوه با حفاظت از دارایی‌های میراث فرهنگی هر جامعه، این امکان میسر می‌شود که گذشته و اکنون آن جامعه را درک کرده و برای آینده آن برنامه‌ریزی کنیم. همچنین از مهمترین ضروریات میراث فرهنگی حفظ و ساخت هویت ملی آن جامعه می‌باشد. در این بین، جداره‌های شهری به عنوان یکی از مهم ترین عناصر منظر شهری نقش ارزشمندی را در هویت بخشی به منظر شهر ایفا می‌کنند. جداره‌های شهری خیابان‌های معاصر تلفیقی از نمای ساختمان‌هایی هستند که در دوره‌های مختلف ساخته شده‌اند. متأسفانه نمای این ساختمان‌ها به دلیل عدم وجود قوانین لازم و مصوب به منظور کنترل هماهنگی در طرح، مصالح، خط آسمان و سایر شاخص‌های ارزیابی نما که

در این مجال به آن‌ها خواهیم پرداخت، دچار بی هویتی و عدم هماهنگی شده‌اند که این امر منجر به عدم انسجام منظر شهری در این خیابان‌ها شده است.

موضوع کتاب حاضر علاوه بر تبیین شاخص‌های ارزیابی جداره‌های شهری، بررسی جداره‌های شهری خیابان‌های ایران شامل بالا و پایین خیابان مشهد، تربیت تبریز و چهارباغ اصفهان است که از خیابان‌های شاخص و حائز اهمیت از منظر کالبدی در ادوار مختلف می‌باشند. در این ارزیابی علاوه بر تحلیل هر یک از جداره‌ها بر مبنای شاخص‌های تدوین شده و نقد آن‌ها، به ارزیابی ویژگی‌های هر یک از نماها در مقایسه با یکدیگر پرداخته شده است. متأسفانه جداره‌های شهری مذکور طی زمان دستخوش تغییرات و تخریب‌های عدیده گردیده‌اند که بعضاً شناسایی ویژگی‌های اصلی آنها یا به سختی امکان پذیر بوده و یا اساس عملی نمی‌باشد. همچنین ساخت و سازهای جدید بدون توجه به ارزش‌های کالبدی این محورها و جداره‌های آن در طی ادوار مختلف شکل گرفته‌اند، که عمده‌ترین ویژگی‌های هویتی این خیابان‌ها را تحت تأثیرات منفی قرار داده است. بدین منظور شناخت ویژگی‌های تاریخی و عناصر کالبدی جداره‌های ارزشمند در ادوار مختلف می‌تواند راهگشای طراحان به منظور تدوین چارچوب‌هایی برای ساخت و سازهای جدید محسوب شود تا با هماهنگی با جداره‌های شهری ادوار گذشته منظر شهری متوازن و قابل قبولی را از بعد هویتی و ابعاد زیبایی‌شناسی به مخاطب عرضه کند.

بدین شکل در فصل یک، به تعریف و طرح موضوع پرداخته شده است. در این راستا تعاریف شهر و منظر شهری، ابعاد منظر شهری، جداره‌های شهری مورد بررسی قرا گرفته‌اند. در فصل دوم به تبیین شاخص‌های ارزیابی جداره‌های شهری پرداخته شده و شاخص‌های تدوین شده از نظر متخصصین مختلف بیان گردیده و مورد توجه قرار گرفته‌اند. در فصل سوم، نماهای جداره‌های شهری بالا و پایین خیابان، محور تربیت تبریز و خیابان چهارباغ اصفهان بر مبنای شاخص‌های بدون تحلیل و ارزیابی شده است. همچنین در این فصل به مقایسه جداره‌های مورد بررسی پرداخته شده و شاخص‌های نماهای هر خیابان به همراه ویژگی‌های هر دوره، تفاوت‌ها و شباهت‌ها مورد مذاقه قرار گرفته است.